

78. ▶ ABA-NOVÁK VILMOS (1894-1941)

Álarcfestő (Álarckészítő; Önmaszk), 1933

Tempera, fa, 162,5x126 cm
Jelzés nélkül

Kezdő ár: 34 000 000 Ft / 111 475 EUR
Becsérték: 60 000 000 – 90 000 000 Ft
Estimated value: 196 721 – 295 082 EUR

FELTEHETŐEN KIÁLLÍTVA:

- ▶ Aba-Novák Vilmos emlékkiállítás.
Nemzeti Szalon, Budapest, 1942. március 8. - 29. katalógus: 43. (Álarckészítő címen)

KIÁLLÍTVA:

- ▶ 1934 Tizennyolc magyar művész kiállítása.
Nemzeti Szalon, Budapest, 1934. február 24. – március 11. katalógus: 101. (Önmaszk címen)
- ▶ Aba-Novák emlékkiállítás. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1962. katalógus: 143.
- ▶ Aba-Novák Vilmos emlékkiállítás. Csók István Képtár, Székesfehérvár, 1964. katalógus: 27.
- ▶ Aba-Novák, a "barbár zseni".
MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ, Debrecen, 2008. április 21. – július 6. katalógus: 118.
- ▶ "Aba-Novák ritkaságok" kiállítás.
Molnár-C. Pál Műterem Múzeum, Budapest, 2009. március 20. – június 27.

REPRODUKÁLVA:

- ▶ B. Supka Magdolna: Aba-Novák Vilmos. Corvina Kiadó, Budapest, 1966. 29. kép
- ▶ Haulisch Lenke: Szentendrei festészet. Akadémia kiadó, Budapest, 1977. katalógus: 279
- ▶ Molnos Péter: Aba-Novák. Népszabadság Könyvek, Budapest, 2006. 1. lappangó kép
- ▶ Molnos Péter: Aba-Novák, a "barbár zseni". Népszabadság Könyvek, Budapest, 2008. 96. kép
- ▶ Bizzer István: Aba-Novák Vilmos. A magyar festészet mesterei.
Magyar Nemzeti Galéria, Kossuth Kiadó, 2015. 6. kép

ABA-NOVÁK HELYE A HUSZADIK SZÁZADI MODERN EURÓPAI FESTÉSZETBEN

„Aba Novák Vilmos és a modern magyar művészet egymástól elválaszthatatlan, sőt nem csekély mértékben egymást meghatározó fogalmak. Először is azért, mert az életből a halhatatlanságba nemrég és oly korán távozott mester az új utakat járó magyar művészet legjellegzetesebb képviselője, új barázdákat legmélyebben szántó, legbátrabb és legnagyobb hatású vezető egyénisége volt. Nemzedéket váltott és jelölt. Senki sem mehet el művei mellett közömbösen, akár érti és szereti azokat, akár értetlenül és rokonszenv nélkül áll velük szemben. Új és eredeti szemlélettel gazdagította művészetünket, amelyben, különösen az utóbbi két-három évtized során az új nem mindig jelentett s ma sem jelent föltétlenül egyúttal eredetit. De hogy művészete mennyire lényeges és elhatározó része, lendítő kereke az egész újabb magyar fejlődésnek, bizonyítja az is, hogy rég szunnyadó, elszáradt vagy épp elhalt műfajokat, a freskót és – élete utolsó vágyával – a mozaikot, a történeti és monumentális egyházi festészetet új életre és virágzásra keltette.” – fogalmazta meg Aba-Novák művészetének jelentőségét 1941-ben Gerevich Tibor művészettörténész, a korszak hivatalos művészetpolitikájának legfőbb korifeusa.

A JÁSZSZENTANDRÁSI FRESKÓK, 1933

1933 nyarán Aba-Novák Vilmos két művészbarátjával, Czumpf Imrével és Chiovini Ferencsel közösen, kifestették a jászszentandrászi római katolikus templom szentélyét. A májustól szeptemberig elkészült mű hatalmas társadalmi vitát kavart. A freskó vallásos elmélyedésre való alkalmasságának tekintetében, erősen megoszlottak az álláspontok. Egy ferences szerzetes buszokkal szállította a híveket Jászszentandrásra, hogy hallgatósága előtt, a helyszínen pocskondiázza Aba-Novák és társai alkotását. Sokan próbálták meg elérni, hogy a frissen megszületett művet

1. Aba-Novák és Czumpf Imre
Jászszentandrászon, 1933

2. Pablo Picasso: Ülő Harlequin, (Jacinto Salvadoro festő portréja), 1923
Kunstmuseum Basel

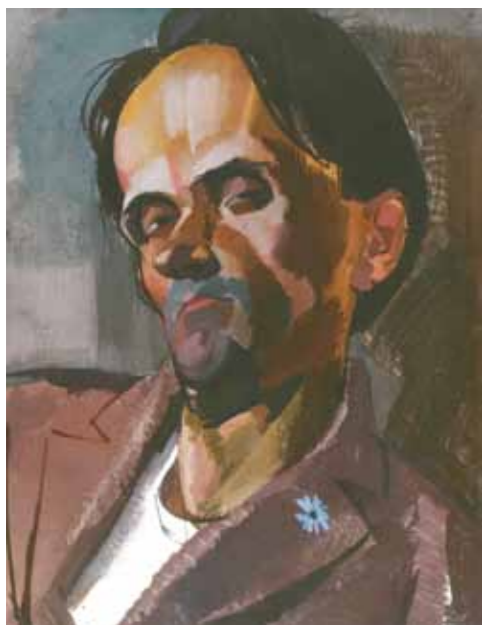
azonmód le is verjük a falról, de szerencsére ahhoz már kevesen voltak, hogy céljukat el is érjék. A három művész közül Czumpf Imre szerepe, javarészt a díszítőfestési feladatokra korlátozódott a munkálatok során. „A felavatás a tervezett napon 1933. szeptember 14-én, a búcsú napján ment végbe. A sekrestyeajtónál már csengettek a ministránsok, Czumpf Imre akkor hagyta abba munkáját a kórus alatt, és munkaruhában távozott a főajtón.” – olvasható Futó Tibor visszaemlékezésében, aki a helyiség korabeli főjegyzőjeként, egykor napról-napra követte a freskó elkészülését. A nagy mű tehát megszületett, és a most aukcióra kerülő *Álarcfestő* valahogy úgy ábrázolja Czumpf Imrét festőruhájában, ahogy ekkoriban bárki találkozhatott vele munka közben.

„A CLOWN MINT A MŰVÉSZ ÖNARCKÉPE”

Az irónia, a szarkasztikus ábrázolás és a karikatúra már a középkorban is a képzőművészet elválaszthatatlan része volt, elég csak a kézzel festett kódexek miniatúráira, vagy tréfás képi leleményekben gazdag iniciáléira gondolni. Szabolcsi Miklós írja remek könyvében, hogy a cirkusz, mint műfaj a 19. század közepétől, rohamos gyorsasággal hódította meg Európát. „Művészetnek és testgyakorlásnak, komikumnak és tragikumnak ez a sokfajta és sokértelmű vegyülete, a sok ember oly különböző és mégis összegyakorolt együttese sajátos, új romantikát teremtett, talán azért is, mert a színpalak előtti és a színpalak mögötti világ ellentéte a cirkuszban a legélesebb. A ragyogó, könnyednek látszó, elegáns teljesítmény és a verejtékes előkészület, a minden földi törvényt a porondon legyőzni látszó emberek és a porondok mögött esendő, fáradó, féltékeny emberek között feszül ez az ellentét. Az életveszély és a felfokozott szenvedélyek légköre erotikával, helyenként sajátos obszcenitással is teli.” (Szabolcsi 1974, 17.) A cirkusz ragyogó világának mindig sajátos kelléke volt a maszk és az arcfestés, mely már az ókori tragédiák és komédiák állandó eszközeként is ismert. A valamit utánzó művész, azaz a mimikus, kénytelen álcát, valódi énjét másra cserélve elrejteni, azaz mimikrit használva mutatni másnak magát. Aba-Novák festői életművének jelentős és hangsúlyos része foglalkozik a cirkuszok világával. A művész ebben a témában az élet teljességének az egyik szimbólumát látta, és festmények sorozatain mutatta be, a cirkuszvilág érmének szikrázóan gazdag és csillogó előlapját, valamint a manézs mögötti rövgalóságot hűen ábrázoló hátlapját egyaránt. A művész és a bohóc azonosítása már a 19. században megtörtént, mégpedig az egyik leghíresebb francia szimbolista költő életművében. „Baudelaire-nél a clown már nem gonosz ember, nem torz jellem, nem is bohém játékos és nem is holdvilágos álmodozó már – a művészet és szépség mártírja, a Művész az értetlen világban.” (Szabolcsi 1974. 21.) Úgy tűnik, hogy Aba-Novák nagyon jó barátságban lehetett Czumpffal, ha épp őt szerepeltette, mégpedig beazonosítható módon az *Álarcfestő*-n. A modern világ egyik toposzává vált megnemérett művészt a maszk helyettesíti, ezen az úgynevezett barátságképek közé tartozó különleges darabon. Aba-Novák itt „rangrejtve”, de mégis valóságos jelenlévőként, családja, látszólagos mivoltában mutatkozik, hasonlóan *A művész felesége és lánya* című, híres, 1935-ben alkotott képéhez. Itt a szeretteit óvó és védő hatalmas, magas támlás, kék fotel és a ráaggatott, Aba-Novák arcmását mintázó maszkok jelképezik a művész apát és férjét. Aba-Novák e művén az egymástól nagymértékben különböző társadalmi szerepeket próbálta közös nevezőre hozni, egy rendkívüli műalkotás segítségével. Hasonló jellegű, gondolatiságú festmény lett a Czumpf Imrét Aba-maszkkal ábrázoló *Álarcfestő* is, melyen a művész, talán a barátság mindkét félre gyakorolt személyiségformáló erejét öntötte jelképes formába.

ABA-NOVÁK ÉS CZUMPF

Úgy tűnik, hogy az *Álarcfestő* esetében a művész jól látható helyen hagyta a kulcsot, mely alkotását úgymond nyitja, amely a lehetséges legvalószínűbb magyarázatát nyújtja festménye létrejöttének. Kérdés azonban, hogy ez a valódi kulcs-e, vagy csak egy a lehetséges megfejtések sorában, mely feltárhatja, mi lehetett az a személyes momentum, amely Aba-Novákkal éppen

3. Aba-Novák: Czumpf Imre képmása, 1933
magántulajdon

Czumpf Imre művészarátja kezébe adatta, a saját magát ábrázoló maszkot? Mivel minden jelentős és originális műalkotás létrejöttének elmaradhatatlan feltétele ez a személyes impulzus, így bizonyos, hogy az *Álarcfestő* esetében is volt ilyen, de lehet, hogy a konkrét mozgató örök titok maradt. Kettejük kapcsolatáról tudni lehet, hogy Czumpf is annak a művészkörnek volt a tagja, mely Aba-Novák körül jött létre az 1920-as években. Aba-Novák és kedvese, a következő évben már felesége Vulkovic Kató, 1924-ben költöztek el addigi szállásukról, az életre és művészi alkotásra egyaránt alkalmatlan pesti mosókonyhából a főváros közeli Zugligetbe. Egy kerthelyiséggel rendelkező vendéglő egyik melléképületében találtak maguknak döngölt földpadlós, az előzőnél lényegesen nagyobb, de még mindig meglehetősen puritán szállást, ahol négy esztendő töltöttek. A zugligeti időszakban nem csupán a szokásos, intenzív alkotómunkára, de vidám összejövetelekre is rendszeresen sor került. Ennek a bohém művésztársaságnak volt egyik oszlopos tagja Czumpf Imre (1898–1972), aki a Zugligetből Budapest belvárosába visszaköltöző, majd Itáliát is megjárt Aba-Nováknak bensőséges jóbarátja maradt a későbbiekben is. A kortárs visszaemlékezések szerint, Czumpf rendkívül sokoldalú művész volt, aki a festés mellett textil-, bútort-, és díszlettervezéssel, valamint restaurálással is foglalkozott. A jászszentandrási freskók elkészítése során Czumpf volt Aba-Novák úgynevezett technológiai szakembere. Nem az *Álarcfestő* az egyetlen mű, amelyen Aba-Novák megörökítette barátját, mert még ugyanebben az évben festett róla egy gyönyörűséges, ám különösebb szimbolikus utalásoktól mentes, hagyományos portrét is (*Czumpf Imre képmása*, 1933, fa, tempera, 60x50 cm, magántulajdon).

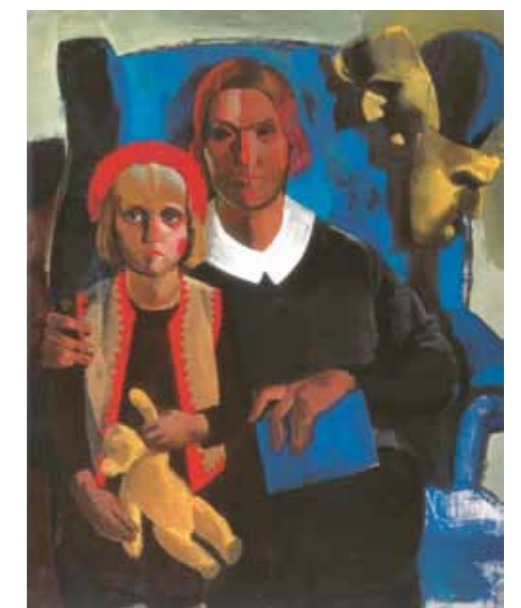
A KÉPKUTATÁS ÚTJAI

Egy műtárgy történetének kutatását, beazonosíthatóságát nagyban befolyásolja, hogy a rá vonatkozó adatok milyen torzulásokat szenvedtek az idők során. Minden festmény és szobor esetében fontos adalék a művész szándéka szerinti címadás, melyet a mű eredeti megnevezéseként szokás számon tartani. Az 1933-as *Álarcfestő* esetében, zavaró momentumként merül fel, hogy van egy azonos-hasonló című, szintén Aba-Novák-mű 1941-ből. A két festményre vonatkozó információk, kiállítási megjelenésükre vonatkozó adatok egy része, a szakirodalomban összekeveredett. Szinte bizonyos, hogy a művész 1942-es emlékkiállításán, nem az előző hónapban ugyanitt, a budapesti Nemzeti Szalonban már szerepelt 1941-es *Álarcfestő* lett újra bemutatva, hanem az 1933-as „eredeti”. Ezt a teóriát erősíti az a tény is, hogy a gyűjteményes kiállítás katalógusának szerkesztői, láthatóan igyekeztek időrendben felsorolni a művész festményeit és az itt szereplő egyetlen *Álarckészítő* cím, az 1930-as évek művei között került besorolásra, nem pedig az utolsó festmények társaságában. A kutatás során felmerült annak a lehetősége is, hogy a ma *Álarcfestő* vagy *Álarckészítő* címen ismert tempera, eredetileg az *Önmaszk* elnevezést kaphatta a művésztől. 1934 tavaszán, Aba-Novák öt temperájával vett részt a Nemzeti Szalon *Tizennyolc magyar művész kiállítása* című tárlatán, melyek egyike *Önmaszk* címen szerepelt a kiállítás katalógusában. A kép kétezer koronás áron került bemutatásra ekkor. A jelentősnek számító összeg azáltal nyer fontosságot, hogy a kortárs művek „beárazása” ebben az időszakban főképp azok technikája és mérete alapján történt. Aba-Novák esetében például, a nagyobb méretű temperák témától függetlenül, közel azonos és meglehetősen magas árakon kerültek eladásra az 1930-as években. A valóságban elképesztően nagyméretűnek és mégis tökéletesen arányosnak tűnő, fantasztikusan élénk és erőteljes színekben pompázó monumentális tempera, mely szinte életnagyságban ábrázolja Czumpf Imrét, amint kezében tartja az Aba-Novák arcvonásait mintázó élénksárga maszkot, egyetlen kiállítási cédulát őrzött meg a hordozóanyagául szolgáló fatáblája hátoldalán. Ez pedig az említett 1934-es tárlat etikettje, melyen jól olvashatóan szerepel a mű eredeti címe: *Önmaszk*. „...a kép léptéke, azaz a festő mondanivalója álljon egyenes arányban a képfelület nagyságával, annak minden lehetséges dinamikájával.” – olvasható a művész, 1931 tavaszán nyomtatásban megjelent *Vallomásában*, s ez a gondolat, a festménnyel összevetve nyilvánvalóvá teszi, hogy az *Önmaszk* fontos, úgy művészi mind emberi szempontból is jelentős műnek számított Aba-Novák számára.

4. Felice Casorati: Maszkok, 1921
magántulajdon

5. Aba-Novák Vilmos:
A művész felesége és lánya, 1935
magántulajdon

Rum Attila